

Concept Speech Jan van Zanen ALV 16 juni 2021

Goedemorgen collega's, geachte minister,

In de compilatie die zojuist werd vertoond zag u wat wij de afgelopen tijd met z'n allen hebben gedaan,
waar we met z'n allen voor stonden,
wat we tot nu toe voor elkaar hebben gekregen.
Laten we daar even bij stil staan: dit is niet niks.
Het was een lange weg, die wij samen hebben afgelegd.
En het heeft iets opgeleverd.
De arbitragecommissie heeft ons in het gelijk gesteld.

Die arbitrage deden wij niet uit weelde, het was een laatste redmiddel.
Omdat de tijd drong en het blijkbaar niet anders kon.
Dat wij in het gelijk zijn gesteld is volledig terecht.
Het blijkt maar weer: als wij samenwerken, 352 gemeenten, dan krijgen we uiteindelijk wat voor elkaar.

De afgelopen jaren kenmerkten zich helaas door gebakkelei tussen het rijk en de gemeenten.
Er was geen constructieve discussie meer, onze gesprekken verzandden steeds weer in getouwtrek om geld.

Artikel 108 lid 3 van de gemeentewet bepaalt dat gemeenten voldoende middelen moeten krijgen voor de taken die zij moeten uitvoeren.
Als ik het in gewoon Nederlands zeg: taken erbij, knaken erbij
Dat is de wet, maar het rijk hield zich daar niet aan.

De uitspraak heeft niet alleen gevolgen voor de jeugdwet, maar óók voor al die andere taken.

Met deze uitspraak hebben we als gemeenten echt iets in handen.
Dat gemeenten te lang met te beperkte middelen de boel hebben moeten stutten, dat staat als een paal boven water.

De vraag die mij bezighoudt: waarom moest het zo ver komen?

Ik ben niet de eerste (evenmin de laatste, vrees ik) die dit zegt, maar ons bestuurlijke huis, het Huis van Thorbecke, is aan een renovatie toe.

De afgelopen decennia werden er lukraak kamertjes aangebouwd, draagbalken weggehaald, muren doorgebroken en - zonder aankondiging - deuren verplaatst.

En met name gemeenten werden daar de dupe van.

Wij kregen er veel taken bij, zonder de bijbehorende financiën, beleidsruimte en bevoegdheden.

Waarom hebben we het laten gebeuren?

Laten gebeuren dat het eigenlijk een beetje een rommeltje werd?

De vraag die volgens mij de komende jaren wezenlijk aan de orde is, is de vraag hoe wij ons bestuurlijke huis weer op orde krijgen.

Hoe vinden wij dat het huis van Thorbecke eruit moet zien, zodat we ons kunnen richten op onze taken?

Wat is volgens ons een werkbare relatie tussen de bestuurslagen?

Om die vragen te beantwoorden hoeven we wat mij betreft niet te wachten op een nieuw kabinet, maar kom ik zelf alvast met een voorstel.

En ik verwacht ook van de minister, deze of de volgende, een visie, al dan niet in reactie op mijn voorstel.

In maart van dit jaar kwam de Raad voor het Openbaar Bestuur met het rapport [Rust, Reinheid, Regelmaat](#).

De ROB constateerde dat de problemen niet alleen een gevolg zijn van financiële tekorten, maar ook van een disbalans tussen taken, organisatie, bevoegdheden en bekostiging.

De juiste taken op de juiste plek, met bijpassende verantwoordelijkheden en de juiste financiering: dat is nodig om weer rust, reinheid en regelmaat te krijgen in de bestuurlijk-financiële verhoudingen.

Ook de Afdeling Advisering van de Raad van State bracht, op verzoek van de minister, een [advies](#) uit over de interbestuurlijke verhoudingen.

De Raad constateert dat er hardnekkige knooppunten zijn in het openbaar bestuur, en dat die nog onvoldoende op de agenda staan voor de komende kabinetsperiode.

Het advies luidt dat gemeenten niet nog verder belast moeten worden, en dat de positie van de minister van BZK moet worden versterkt.

Met deze adviezen - én de uitkomst van de arbitrage op zak - is dit het moment voor ons als gemeenten (en voor de minister) om door te pakken.

Ik neem u terug in de tijd.

Halverwege de negentiende eeuw ontwierp Thorbecke de provincie- en gemeentewet.

Hij legde daarmee het fundament voor onze huidige bestuurlijke inrichting.

Hij verdeelde het bestuurlijke stelsel in drie lagen, drie verdiepingen: rijk, provincies en gemeenten.

Die indeling wordt sindsdien het Huis van Thorbecke genoemd.

De verdeling tussen de drie bestuurslagen is gedateerd en aan grootschalig onderhoud toe.

Taken en bevoegdheden lopen in elkaar over, niemand weet meer precies op welke verdieping hij zich bevindt.

Die renovatie moet er eigenlijk gewoon komen.

Dan is de volgende stap dat wij hier een paar stevige afspraken over maken.

Ik heb een aantal ideeën die wat mij betreft van belang zijn voor de renovatie, zo u wilt het bouwproces.

- Het begint met de financiën.
Voor middelen voor de jeugdzorg is nu voor 2022 de eerste stap gezet, de rest volgt.
Daarnaast hebben we ook ons standpunt geformuleerd over de opschalingskorting.
Die moet van tafel.

Tijdens het beleidsdebat over de verhouding tussen centrale en decentrale overheden in de Eerste Kamer (11 mei 2021) gaf minister Ollongren aan dat:

- Er te veel aandacht is geweest voor efficiency, en te weinig aandacht voor de menselijke maat in de uitvoering.
- Dat de financiële situatie van gemeenten op orde moet worden gebracht.
- En dat de opschalingskorting uit de boeken moet.

Fijn om te constateren dat wij hier hetzelfde over denken.

Ook wat betreft het abonnementstarief zijn er vorderingen: er komt een onderzoek naar de financiële beheersbaarheid en er wordt gekeken naar beheersmaatregelen.

Maar met financiën alleen krijgen we het huis niet op orde.
Ik zei het eerder.

- Er is ook een nieuwe visie nodig op onze samenwerking.
Hoe verdelen we de taken tussen rijk en gemeenten?
En wat gebeurt er als een van de partijen zich niet aan de afspraken houdt?
Of als de dingen door onvoorziene vaak externe factoren anders lopen.
Kunnen we elkaar daarop aanspreken, zonder dat daar arbitrage aan te pas moet komen?
Zonder dat we er dan meteen allerlei nieuwe taken bij krijgen, waardoor de bestaande afspraken onder druk komen te staan.

Die eerste twee zaken, de centen en de verhoudingen, moeten geregeld zijn, om aan de slag te kunnen gaan met waar we het eigenlijk allemaal voor doen: onze inhoudelijke opgaven ten behoeve van onze inwoners.

- Wij willen onze inwoners perspectief bieden.
Het Huis van Thorbecke staat niet op zichzelf,
het staat niet in een soort niemandsland.
Het zou een baken moeten zijn, een herkenningspunt voor onze inwoners.

Voor lokale bestuurders was het een lastige periode.

Door de coronacrisis zijn veel van onze plannen en opgaven blijven liggen, andere zaken hadden voorrang.

Nu de acute crisis achter de rug is, willen wij aan de slag met die opgaven.

De woningbouw, de energietransitie, het herstel van de economie vanuit de regio en de digitalisering.

Deze opgaven hebben wij de afgelopen periode steeds opnieuw geformuleerd en benoemd, nu willen we aan het werk.

- En dan als laatste voorstel, maar zeker niet het minste: de uitvoerbaarheid (spoor 4).
Laten we die nou met elkaar centraal stellen.

Plannen en opgaven zijn er te over, maar de vraag moet zijn: zijn die plannen realistisch?

Zijn ze haalbaar, passen ze binnen het budget en de termijnplanning?

En nog belangrijker: hoe kunnen we de mensen weer centraal stellen in de uitvoering?

Want ons bestuurlijke huis moet ook een thuis zijn: een plek waar mensen zich gezien en gehoord voelen.

Gemeenten zijn daarbij het eerste aanspreekpunt, wij verwelkomen onze inwoners bij de voordeur.

Wij zijn het menselijke gezicht van de overheid, voor alle inwoners, maar vooral voor degenen die ons het hardst nodig hebben.

Geachte minister, beste Kaisa.

U snapt ongetwijfeld dat wij heel graag van u horen of en hoe u deze verbouwing voor zich ziet.

Uw betrokkenheid en ervaring zijn hard nodig.

Van u en uw eventuele opvolger.

Want om samen verder te kunnen moeten de interbestuurlijke verhoudingen worden verbeterd.

Vertrouwen is de sleutel tot de voordeur van het Huis van Thorbecke.

Dat betekent dat wij ook zelf - alle 352 gemeenten - een stap moeten zetten.

Er moet een tandje bij, daar willen we elkaar bij helpen.

Daarom gaan we samen met het rijk en andere betrokken partijen aan de slag met een hervormingsagenda voor de jeugdzorg.

Want als we samen verder willen komen, moeten we iedereen meekrijgen.

Geachte minister,

Kan de VNG op u rekenen?

Kunnen we samen de schouders zetten onder deze verbouwing?

Wij hebben elkaar nodig om dat gerenoveerde huis van de grond te krijgen.

Wij hebben elkaar nodig voor deze enorme klus.

Want als dat huis verbouwd is, dan moeten we wel met elkaar door de voordeur kunnen.

En moeten we het ook nog eens worden over de inrichting.

Wij zijn daartoe bereid, wij willen aan de slag.

En we hebben alvast een mooi behangetje uitgezocht,

maar laat ik een voorbehoud meegeven: ik kan u daar nog achter plakken (en u mij natuurlijk ook).

Afsluiting

Geachte minister, beste collega's,

De afgelopen jaren hebben we te veel energie en tijd verspild met soebatten over de bestuurlijke verhoudingen, financiën en verantwoordelijkheden.

Het wordt tijd dat we die discussie achter ons laten.

Zodat we ons kunnen richten op onze taken.

We zijn op weg naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2022.

Dan willen wij onze inwoners wat te bieden hebben.

Als lokale politiek bedrijven vooral inhoudt dat je moet ruziën om taken en geld, dan wil niemand meer gemeenteraadslid of wethouder worden.

En dat is ook mijn boodschap aan het parlement en degenen die wellicht gaan formeren: als u echt werk wilt maken van het herstel na de coronacrisis en grote maatschappelijke problemen wilt oplossen, dan heeft u gemeenten heel hard nodig.

Dan zit u echt niet te wachten op vier jaar hommeles met gemeenten.

Dus: geef ons voldoende middelen en ruimte.

Het maatschappelijk en economisch herstel van Nederland kan niet zonder krachtige gemeenten.

Dank voor uw aandacht.